

МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'373.231

НАТАЛІЯ ЯСАКОВА

(Київ)

ТРЕТЯ ОСОБА У СТРУКТУРІ КАТЕГОРІЇ ПЕРСОНАЛЬНОСТІ

Ключові слова: категорія персональності, граматики, семантика, суб'єкт, третя особа.

Сьогодні у центрі багатьох мовознавчих студій перебувають проблеми, пов'язані зі структурою, семантикою, функціонуванням граматичних категорій. Їх вирішення є актуальним не тільки для лінгвістики, але й багатьох суміжних галузей знань (психології, філософії, когнітивної науки тощо), оскільки саме в граматичних категоріях реалізуються найважливіші, базові для інтерпретації дійсності смисли, втілюються ідіоетнічні риси світобачення. У багатоаспектному вивченні граматичних категорій плідним виявився різновид функціонального підходу, запропонований О.В. Бондарком, за якого мовні значення і функції розглядають як такі, що «містять у собі смислову (денотативно-поняттєву, мисленневу, за своєю природою універсальну) основу та її мовну інтерпретацію (інтерпретаційний компонент)» і з кожною формою пов'язують особливу мовну інтерпретацію смислового змісту [14, с. 31]. В українському мовознавстві з'явилися ґрунтовні дослідження окремих граматичних категорій, функціонально-категорійний підхід буде використано й у створенні нової академічної граматики української мови [4, с. 43].

Складники граматичної категорії персональності та їхня вербалізація в структурі простого речення ще не були предметом спеціального наукового дослідження, хоча окремі аспекти відношення до особи висвітлювали у своїх працях О.В. Болюх, І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська П.С. Дудик, С.Я. Єрмоленко, О.В. Кितिця, М.В. Мірченко, М.Я. Плющ, Л.Г. Погиба. Водночас ґрунтовне вивчення цієї категорії є особливо важливим з огляду на її предикативний характер, а отже, принципову важливість для творення та функціонування речення. Вирішення низки питань, пов'язаних зі структурою, семантикою, способами й засобами вербалізації граматичної категорії персональності допоможе з'ясувати особливості семантичної організації речення й тексту, взаємодії лексичної та граматичної семантики, розв'язати проблеми синтаксичної парадигматики, класифікації речень тощо.

Мета нашого дослідження – з'ясувати специфіку третьої особи та її місце у структурі граматичної категорії персональності.

Категорія персональності встановлює зв'язок між дійсністю та мовною дією через ототожнення суб'єкта з мовцем, адресатом мовлення або неучасником комунікації. Третя особа протиставлена першій та другій за ознакою

участі/неучасті в діалозі. За спостереженнями В'ячеслава Іванова, з таким значенням третьої особи узгоджуються й особливості його вираження в багатьох мовах, де значення першої та другої особи маркуються спеціальними флексіями, а третьою – її відсутністю [6, с. 543].

Суттєва відмінність займенника третьої особи від **я** і **ти**, можливість указувати не тільки на особу, а й предмет дали підстави деяким мовознавцям уважати, що третя особа насправді не має особового значення. Зокрема, Е. Бенвеніст підкреслював, що поняття «особа» властиве тільки кореляції **я/ти** і відсутнє у **він** [1, с. 285]. Водночас дослідник називає третю особу немаркованим членом кореляції особи [1, с. 289], отже, за справедливим зауваженням О.В. Бондарка, розглядає її не за межами досліджуваної системи мовних фактів, а у складі цієї системи [13, с. 35].

Російський учений вважає, що для розгляду відношень персональності важливою є не тільки належність, але й неналежність певних осіб до ситуації спілкування [13, с. 34]. Установлюючи структуру функціонально-семантичного поля персональності, О.В. Бондарко розглядає сферу семантики третьої особи, яка пов'язана з указівкою на людину, як найближчу периферію семантики персональності, що активно взаємодіє із семантичним ядром. Їй протиставлена предметна третя особа, що має яскраво виражений периферійний характер [13, с. 6].

В українському мовознавстві граматичну категорію персональності трактовують як тричленну, підкреслюючи водночас протиставленість третьої особи учасникам діалогу. М.В. Мірченко стверджує, що наявні дві бінарні опозиції: «I особа – не перша особа» та «III особа – не третя особа», підкреслюючи, що «значення III особи виявляє більшу семантичну різноманітність і в системі реченневих категорій зумовлює присутність граматичного суб'єкта поза структурою дієслівної основи в зовнішньому елементі (підметові)» [8, с. 229]. М.Я. Плющ за семною структурою і функціями протиставляє займенники-антропоніми (**я** і **ти**) та займенники-субститути антропонімів і предметів (**він, вона, воно**), які «переймають» морфологічні форми і граматичні значення роду і числа іменника, субститутом якого виступають, та значення третьої особи [9, с. 4-6].

Уважаємо, що третя особа дійсно не може бути вилучена зі структури категорії персональності, оскільки наявні тісні зв'язки між усіма трьома особами. Онтологічний зв'язок між першою, другою і третьою особою засвідчують і дослідження з філософії, зокрема праці М. Бубера [2, с. 6-22] і Ю. Хабермаса [15, с. 42]. Третя особа не просто вказує на перебування за межами комунікативної ситуації, вона позначає один із зовнішніх щодо ситуації спілкування елементів дійсності як предмет повідомлення, отже, встановлює його особливе відношення до комунікативного акту. Хоча третя особа не бере участі в комунікації, вона опосередковано дотична до неї.

Усі три особи тісно пов'язані між собою, доповнюючи й зумовлюючи одна одну. В українській мові третя особа залучається до сфери першої та другої у разі вживання ексклюзивної множини, коли **ми** позначає мовця і третю особу (осіб), **ви** вказує на співрозмовника й особу, що не бере участі в комунікації, наприклад: «Якось ми вирушили до річки вдвох» (Григор Тютюнник); «– А навіщо ж так важити життям? Ви б сіяли хліб, годували свиней, кур-

чат. Адже сіють інші» (І. Багрянний). За певних умов займенник третьої особи та повнозначні іменники можуть указувати на першу і другу особу, наприклад: «Гострохвостий. [...] Свирид Іванович не з таківських. Не на те в мене розуму багато в голові, щоб дурити дівчат» (І. Нечуй-Левицький); «– А може б, ти, синочку, в мене зостався, га? – спитала вона [тітка Марина] невпевнено. – Назовсім. До кого ж тобі туди йти? Це я ще дорогою подумала, та зразу не сказала: бачу ж – хворе хлопчєня» (Григір Тютюнник). Можливість такої транспозиції засвідчує семантичну близькість третьої особи, що вказує на людину, із першою та другою особами, адже учасниками комунікації можуть бути тільки люди.

Особливий статус третьої особи виявляється в багатьох аспектах. По суті всі повнозначні іменники перебувають у сфері дії саме третьої особи, є результатом пізнання, а отже, розчленування й класифікації людиною навколишнього світу. Для першої та другої особи провідним є позначення комунікативної ролі, другорядною – характеристика за соціальним статусом, віком тощо. У сфері третьої особи подібна абстрактність семантики властива тільки займеннику **він**, однак і це слово виконує не тільки особово-вказівну, а й анафоричну функцію. Займенник третьої особи встановлює відношення до комунікативної ситуації (вказує на перебування за її межами, маркує як предмет повідомлення), виокремлює певну особу, предмет, явище з-поміж інших, заступаючи найчастіше повнозначний іменник. Отже, для нього не характерна специфічна, орієнтована на встановлення насамперед комунікативної ролі, семантика.

Я і ти властива крайня означеність, унікальність у межах певного комунікативного акту, вони є тими орієнтирами, константами, визначальними для породження комунікації, тому ці займенники не мають форми множини. **Ми і ви** справедливо визнають окремими словами, а не формами множини займенників першої та другої особи. Водночас для займенника третьої особи категорія числа є словозмінною. «...Кожне Воно межує з іншим Воно. [...] Ти безмежне», – писав М. Бубер, аналізуючи основи людського буття і, вочевидь, послуговуючись у своїх висновках і лінгвістичними даними [2, с. 7].

Як і в повнозначних іменників, у займенників третьої особи значення роду виражається безпосередньо через флексію відповідного слова, проте її варто вважати словозмінною, а не класифікаційною, як рід власне-іменника: значення роду займенника третьої особи визначається родом іменника-антецедента. Отже, **він, вона, воно** є формами чоловічого, жіночого і середнього роду одного й того самого слова. Натомість **я і ти**, на думку І.Р. Вихованця, мають омонімічні родові форми [5, с. 188]. Інші мовознавці схиляються до думки, що ці слова не мають ніякого значення роду, а вибір родових форм узгоджуваних із ними слів залежить від статі учасників комунікації [3, с. 324].

Природно, що **я і ти** можуть мати значення чоловічого або жіночого роду, проте майже ніколи не узгоджуються зі словами середнього роду, хоча це й можливо у разі персоніфікації, наприклад: «Добрый день тобі, Сонечко яснее! Ти святе, ти яснее, прекраснее, ти чисте, величне й поважне...» (із замовляння). Оскільки займенник третьої особи може стосуватися й неістот, то часто має значення саме середнього роду. Те, що середній рід не асоціюєть-

ся з комунікативними функціями мовця й співрозмовника, зумовлює його особливу роль у творенні семантики імперсональності, коли дія сприймається як така, що не спричинена особою, не контрольована нею, наприклад: «Обвидніло» (Г. Квітка-Основ'яненко); «Василь Мірошник ховає біля магазину стакан у бур'яні. «Дивно, – каже, – не пив, стакан корінням обмотало» (Григір Тютюнник); «Прокинувся, висить мій плащ цілий-цілісінький. То так мені зраділося...» (Григір Тютюнник); «...Костеві стулило щелепи, і він не може вимовити слова» (Б. Антоненко-Давидович).

Слушним є зауваження О.В. Бондарка щодо особливого характеру співвіднесення першої, другої та третьої особи у ситуативно неактуалізованому мовленні. Дійсно, саме в живих актах мовлення протиставлення трьох осіб виступає в актуальній формі і найповніше виявляється сутність персональності як актуалізаційної категорії. На думку вченого, «зміст форм третьої особи, що вказує на «власне особу» в ситуативно неактуалізованому мовленні позбавлений тієї безпосередньої співвіднесеності з першою і другою особою, яка характерна для ситуації актуалізованого мовлення», «в авторському повістуванні, відчуженому від особистості того, хто пише, «він» безпосередньо, тобто в цій підсистемі, не співвідноситься з «я» автора» [13, с. 30-31]. О.В. Бондарко вважає прикметним те, що нейтралізація живої і безпосередньої співвіднесеності позначуваної ситуації із ситуацією мовлення характерна не для першої і другої, а саме для третьої особи, вбачаючи в цьому один із виявів змістових відмінностей між першою/другою особами, з одного боку, і третьою – з іншого [13, с. 33]. Слід, однак, підкреслити, що в ситуативно неактуалізованому мовленні особливий характер властивий не тільки третій особі. Специфічна семантика властива також першій та другій, а весь текст має декілька персональних планів.

Сфера третьої особи є найнеодноріднішою. Для визначення персонального статусу суб'єкта важливою є його належність до класу людей (у такому разі він може розглядатись як можливий учасник комунікації), предметів, ступінь його визначеності, спосіб мовної інтерпретації ситуації дійсності з погляду вираження суб'єктно-об'єктних відношень тощо.

О.В. Бондарко пропонує розрізняти власне-особові та предметні значення третьої особи [13, с. 35-36]. Такий підхід є цілком виправданим. Хоча загалом для власне-іменників принциповим є поділ на істот та неістот, з погляду реалізації персональних значень важливим є протиставлення людей та інших суб'єктів. Коли третя особа позначає людей, вона потенційно може бути залученою до комунікації, займаючи позицію **я** чи **ти**. В такому разі зв'язок між третьою особою й учасниками комунікативного акту виявляється дуже виразно, отже, варто говорити про власне-особове (потенційно-особове) значення третьої особи. Якщо третя особа позначає іншу істоту, то потенційно вона може займати тільки позицію адресата мовлення, наприклад: «А заразом говорила [Наталка] до ведмежати. – Заскімлило... Ах ти ж дурненьке! Ну, йди сюди! У, дурне маля!..» (І. Багрянний); «Кіт розплющив очі й уважно подивився на Якова. – Так, котику, кажуть, що ви прихилиєтеся до дівки, а не до людини» (Г. Пагутяк). Проте тварину не можна розглядати як справжнього адресата мовлення, це швидше квазіадресат, оскільки не може повноцінно сприймати мовлення, перебирати на себе функції мовця. У та-

ких випадках варто говорити про певне олюднення тварини, метафоричне перенесення на неї рис, притаманних людині.

Хоча предметна третя особа безпосередньо не співвідноситься з учасниками комунікації, проте, як і О.В. Бондарко, вважаємо, що її не можна виводити за межі категорії персональності, штучно обмежуючи сферу третьої особи, тим більше, що і власне-особове, і предметне значення третьої особи виражаються однаковими дієслівними формами [13, с. 36].

У реченні персональний статус суб'єкта встановлюється через взаємодію семантики суб'єктної і предикатної синтаксеми. За словами М.Я. Плющ, «координація форм дієслова-предиката з формою імені-підмета за значенням особи здійснюється і семантично, і граматично: дієслово у вираженні семи «особа» «орієнтується» на сему, закладену в іменнику і транспоновану в займенникове слово» [10, с. 26]. Можливість реалізації власне-особового чи предметного значення третьої особи безпосередньо залежить від лексичної семантики дієслівних предикатів, адже останні «містять у своїй структурі певну кількість субстанційних сем (суб'єктну, об'єктну, інструментальну та ін.), реалізуючи узагальнене уявлення про типову мікроситуацію» [7, с. 10].

Гомональні дієслова мають повну особову парадигму. Решта дієслів, на думку К.Г. Городенської, «не можуть мати особових протиставлень і становлять групу одиниць з неповною особовою парадигмою» [5, с. 265]. До таких одиниць належать: «1) дієслова, що вживаються тільки в третій особі однини та множини; 2) дієслова, що виступають лише в особових формах множини; 3) дієслова, що мають тільки третю особу однини; 4) дієслова, що виражають лише значення третьої особи множини» [5, с. 267]. За словами К.Г. Городенської, у прямому значенні стосуватися тільки об'єкта повідомлення й, отже, мати форму третьої особи однини та множини можуть такі семантичні групи дієслів: 1) дієслова, які передають звуковий вияв тварин, птахів та комах: *бекати, вити*; 2) дієслова, які відтворюють звуки довкілля, утворювані різними предметами, машинами, пристроями, приладами тощо: *густити, тріщати, цокати*; 3) дієслова, які означають дії, пов'язані з народженням істот: *телитися, жеребитися, пороситися*; 4) дієслова, які виражають дії, пов'язані з життям і поведінкою істот: *гребтися, жалити, кусатися*; 5) дієслова, що позначають процеси, які відбуваються в неживій природі, хімічні реакції, а також фізіологічні процеси: *горіти, жевріти, брунькувати, гіркнути*. У метафоричному вжитку, як слушно зауважує К.Г. Городенська, дієслова названих груп можуть мати форми першої й другої особи, поєднуючись із іменниками, що позначають осіб, водночас дієслова повної особової парадигми можуть перетворюватися на дієслова з неповною парадигмою, здебільшого поєднуючись у такому разі з іменниками, які є назвами реалій флори і фауни [5, с. 265-267]. Отже, можна говорити, що граматична опозиція «третья особа – не третя особа» знаходить свій вияв на рівні парадигматики дієслів і базується на онтологічному розрізненні людини та навколишнього світу.

Л.Г. Погиба стверджує, що бестіальним дієсловам властива неповна чотиричленна парадигма: вони не мають тільки форм першої особи однини й множини, проте утворюють форми другої та третьої особи однини та множини [11, с. 9]. Тільки в третій особі, на думку дослідниці, вживаються предметні дієслова, які за значенням можна поділити на такі групи: 1)

із семантикою граматичних дій: *запилюватися, досягати*; 2) із семантикою натуральних дій: *акумулюватися, струмувати*; 3) із семантикою мембруальних дій: *ятритися* (про рану), *перетравлюватися* (про їжу); 4) із семантикою конкретних процесів, приписаних предметам (їжі, одежі): *зацукровуватися* (про мед, варення); 5) з абстрактним значенням: *тяжіти* (про думку, оточення) [11, с. 10]. Дійсно, деякі бестіальні дієслова можна вжити у формі другої особи, проте таке вживання, очевидно, можливе насамперед щодо свійських тварин, які виконують службову функцію, щодо дій, які людина вважає контрольованими твариною; крім того, вони виглядають природнішими із запереченням, відображаючи реакцію людини на дії тварини, наприклад: *не гарчи, не гавкай, не кусайся*. Такі вживання для дієслів бестіального значення є винятковими, вони спричинені своєрідною метафоризацією. У прямому значенні й бестіальні, і предметні дієслова можуть мати тільки форму третьої особи, на відміну від гомональних дієслів, яким властива повна особова парадигма.

Форма третьої особи однини властива також низці дієслів, що мають специфічне значення, яке називають імперсональним, безособовим. К. Г. Городенська протиставляє такі одноособові дієслова дієсловам із неповною парадигмою, вказуючи на семантичну відмінність названих груп, незважаючи на збіг форм. Одноособові дієслова, що становлять історично замкнуту, закриту для поповнення групу, на її думку, можуть означати: 1) стан природи (*світає, смеркає*); 2) фізичний або психічний стан людини (*морозить, лихоманить*); 3) успіх (*талантиць, щастить*); 4) оцінку міри або необхідності якого-небудь стану (*бракує, вистачає*); 5) бажання (*хочеться, кортить*) [5, с. 268]. Більшість із них за деяких змін семантики можуть стосуватися будь-якої особи: *мене (тебе, його) морозить, мені (тобі, йому) щастить, мені (тобі, йому) бракує, мені (тобі, йому) хочеться*. При цьому дія, стан сприймаються як не контрольовані особою, що й засвідчують відповідні мовні форми. Форма третьої особи дієслівного предиката не узгоджується з персональною віднесеністю суб'єкта, бо останній не спричиняє дію чи стан, а зазнає їхнього впливу. Тільки перша група дієслів, що вказують на стан природи, однозначно належить до сфери третьої особи. Щодо конструкцій із такими дієсловами справедливим було б застосовувати терміни, запропоновані Ю.С. Степановим, – «**воно**»-речення або «**локус**»-речення [12, с. 168].

Персональний статус суб'єкта тісно пов'язаний з означеністю його локалізації у просторі, індивідуалізацією. Найбільш визначеною є перша особа, друга – менш визначеною, оскільки може мати не тільки конкретно-особове, а й узагальнено-особове значення, проте й вона не може мати власне неозначений характер, указувати на невідому особу, взагалі не може вказувати на неозначений предмет. Натомість для третьої особи така функція є типовою, можна виокремити різні ступені й види неозначеності, що виражаються за допомогою форм третьої особи. Найвищий ступінь індивідуалізованості у цій сфері характерний для власних назв осіб. Речення із суб'єктом третьої особи можуть мати неозначену й узагальнену семантику різного характеру. Суб'єкт у такому разі може називатися (*людина, кожний, хтось, щось*) або встановлюватися завдяки семантиці й граматичній формі предиката, наприклад: «*Людина – не дерево і не камінь*» (Г. Пагутяк); «*За туманом хтось*

рубав дрова» (Г. Пагутяк); *«Дмитрик не розуміє гаразд сих слів, але його щось стискає коло серця»* (М. Коцюбинський); *«У сорок першому Макарових хлопців забрали на війну...»* (Григор Тютюнник). Найбільша невизначеність предметного суб'єкта властива так званим безособовим реченням, де предикат указує на фізичний стан навколишнього середовища, – «локус»-реченням, наприклад: *«Засинює – на дощ»* (Григор Тютюнник). Це речення із предметним Він-суб'єктом, якому властивий крайній ступінь невизначеності. Неозначено-особова семантика часто передається через множинну форму дієслівного предиката, наприклад: *«Викликають свідків»* (М. Коцюбинський); *«Про тебе розповідають анекдоти»* (В. Шевчук); *«По телевізору показували мультики»* (В. Слалчук), натомість неозначеність предмета виражається переважно формою однини, наприклад: *«...Так у горлі стало дуже хрипіти, а у грудях аж клекотить...»* (Г. Квітка-Основ'яненко); *«Говорю я до неї, а в душі в мене тьохкає...»* (І. Нечуй-Левицький); *«Мені коли погано, то під оком сіпається»* (Григор Тютюнник).

У сфері третьої особи виразно виявляється взаємодія локативної та персональної семантики. У третьоособових локус-реченнях, яким властива найбільша невизначеність суб'єкта, збільшення означеності часто реалізується через уточнення локативних характеристик. В односкладних неозначено-особових реченнях локатив, указуючи на розміщення суб'єкта, часто доповнює відомості про нього, які надаються предикатом: множинність суб'єктів і належність їх до кола третіх осіб: *«На хуторянських вечорах, де було по кілька десятків паннів і ні одного панича, його ждали, як Бог зна кого»* (І. Нечуй-Левицький); *«В селі в нас гарно співають»* (О. Гончар); *«У шахтарській Макіївці ховають мертвих»* (Л. Костенко); *«У міністерстві нагадують, що 2010 року на оновлення перевантажувальної техніки було виділено 174 мільйони гривень...»* (з газети). У такому разі неозначеність суб'єкта послаблюється, коло осіб, яким приписується предикативна ознака, звужується. Зрощення суб'єктної та локативної семантики для вказівки на треті особи відбувається у разі метонімії: перенесення назви місця проживання, приміщення на осіб у ньому, наприклад: *«Київ гуляв, дихав свіжим повітрям»* (І. Нечуй-Левицький); *«Кав'ярня торгувала сьогодні добре»* (М. Коцюбинський).

Отже, хоча третя особа протистоїть першій та другій за ознакою участі/неучасті в комунікативному акті, вона органічно з ними пов'язана і є складником граматичної категорії персональності. Граматична своєрідність третьої особи, її відмінність від першої та другої осіб знаходить свій вияв, зокрема, у функціонуванні категорій роду і числа. Для сфери третьої особи релевантним є поділ суб'єктів за ознаками особа/не особа, означеність/неозначеність. Вербалізація семантики третьої особи може здійснюватися за допомогою тільки суб'єктної, тільки предикатної синтаксем або обох синтаксем водночас. Прикметним є те, що серед дієслівних предикатів наявна численна група таких, які вживаються у прямому значенні тільки в третій особі.

Із граматичним значенням третьої особи безпосередньо пов'язане вираження семантики неозначеності. При цьому виразно простежується опозиція особа/не особа, оскільки мовне вираження вказівки на неозначену особу й неозначений предмет є різними. В односкладних реченнях указівка

на неозначену особу (осіб) пов'язана з граматичною семантикою множини, натомість невизначеність предмета, явища часто пов'язана з граматичним значенням однини та середнього роду. Неоднорідність семантики третьої особи й, відповідно, різноманітність засобів її реалізації вимагає глибокого вивчення із застосуванням функціонального підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист. – 2-е изд. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 448 с.
2. Бубер М. Я и Ты / Мартин Бубер ; [пер. с нем. Ю. С. Терентьева, Н. Файнгольда]. – М. : Высшая школа, 1993. – 175 с.
3. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелёв. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 576 с.
4. Вихованець І. Концепція нової академічної «Граматики сучасної української літературної мови» : у 3 т. / Іван Романович Вихованець // Українська мова. – 2006. – № 3. – С. 3–47.
5. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; [за ред. І. Вихованця]. – К. : Унів. вид-во «Пулсари», 2004. – 400 с.
6. Иванов В. В. Избранные труды по семиотике и истории культуры / В. В. Иванов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1998. – . – Т 1. – 1998. – 912 с.
7. Леута О. І. Проблема системного семасіологічного опису дієслівної лексики / О. І. Леута // Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 2004. – С. 5–12.
8. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій / М. В. Мірченко. – Луцьк : «Вежа», 2001. – 340 с.
9. Плющ М. Референційні аспекти семантики займенників / Марія Плющ // Проблемні питання синтаксису; відп. ред. Н. В. Гуванюк. – Чернівці : ЧДУ, 1997. – С. 3–6.
10. Плющ М. Я. Категория падежа в семантико-синтаксической структуре предложения : автореф. дисс. на соискание научн. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / М. Я. Плющ. – К., 1983. – 48 с.
11. Погиба Л. Г. Формальная и семантическая структура глаголов неполной парадигмы лица и числа в современном украинском литературном языке : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / Л. Г. Погиба. – К., 1983. – 24 с.
12. Степанов Ю. С. Имена, предикаты, предложения (Семиотическая грамматика / Ю. С. Степанов. – М. : Наука, 1981. – 358 с.
13. Теория функциональной грамматики. Персональность. Залоговость / [А. В. Бондарко, Т. В. Булыгина, Н. Б. Вахтин Н.Б. и др.] ; отв. ред. А. В. Бондарко. – СПб. : Наука, 1991. – 670 с.
14. Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определённость / неопределённость / [А. В. Бондарко, В. Гладков, И. Б. Долинина и др.] ; отв. ред. А. В. Бондарко. – СПб. : Наука, 1992. – 304 с.
15. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Юрген Хабермас ; [пер. с нем. под ред. Д. В. Скляднева]. – СПб. : Наука, 2000. – 380 с.

НАТАЛИЯ ЯСАКОВА

ТРЕТЬЕ ЛИЦО В СТРУКТУРЕ КАТЕГОРИИ ПЕРСОНАЛЬНОСТИ

В статье рассматривается специфика третьего лица как компонента грамматической категории персональности; дифференциация значений третьего лица и особенности их вербализации в украинском языке.

Ключевые слова: категория персональности, грамматика, семантика, субъект, третье лицо.

NATALYA YASAKOVA

THE THIRD PERSON IN THE STRUCTURE OF THE GRAMMATICAL CATEGORY OF PERSON

The article analyses specific features of the third person as a component of the grammatical category of person; differentiation of meanings of the third person and features of their verbalization in the Ukrainian language.

Key words: category of person, grammar, semantics, subject, third person.

Одержано 25.03.2011 р., рекомендовано до друку 15.11.2011 р.